

МАЛЧДЫН ЗЭЭЛИЙН ТАЛААРХИ СУДАЛГАА”*Р. Батсүх (Ph.D), Д. Жигваагүнсэл***Судалгааны зорилго:**

Улсын Их Хурлаас малчдын талаар төрөөс баримтлах бодлогын төслийг хэлэлцэж байгаатай холбогдуулан малчдын зээл, зээлийн эргэн төлөлт, зээлийн үлдэгдэл, зээлд барьцаалагдсан малын үнэ зэргийг холбогдох арилжааны банкуудаас ирүүлсэн судалгаанд тулгуурлан тооцоолж, төрөөс малчдын талаар баримтлах бодлого, чиглэлд зохих санал тусгуулах зорилгоор судалгааг гүйцэтгэв.

1. Зээлийн талаархи судалгаа:

Манай улсын ХААН, Анод, Монгол шуудан зэрэг арилжааны банкуудаас малчдад олгосон зээлийн мэдээллийг 1-3 дугаар хүснэгтэд үзүүлэв.

ХАА-н банкнаас малчдад олгосон зээлийн мэдээлэл

1 -р хүснэгт /мян.төг/

Үзүүлэлт	Зээлийн олголт		Оны эцсийн зээлийн үлдэгдэл		Дундаж үлдэгдэл
	Тоо	Мөнгөн дүн	Тоо	Мөнгөн дүн	
2000-2002	11,810	8,834,862	3,081	2,874,357	933
2003	15,123	12,465,299	6,065	5,856,933	966
2004	28,325	23,931,083	13,265	12,329,815	929
2005	64,579	57,436,833	32,366	32,442,271	1,002
2006	96,593	104,945,398	52,022	62,788,963	1,207
2007	116,593	162,674,104	64,734	99,172,229	1,532
2008	89,819	138,083,997	55,082	84,358,080	1,531
2009.03.31	17,164	7,469,574	66,345	81,919,858	1,235
Нийт олгосон малчны зээл	440,006	515,841,150	УИХ.МН СУДАЛГААНЫ САН		
Нийт төлөгдсөн малчны зээл	373,661	433,921,292			
Малчны зээлийн үлдэгдэл	66,345	81,919,858			

* * *

ХААН банкнаас ирүүлсэн мэдээнээс үзэхэд 2000-2002 онд малчны зээлийн зориулалтаар 8,83 тэрбум төгрөгийг 11810 зээлдэгчид олгож, зээл олголт жил тутам өссөөр 2007

онд 116,593 зээлдэгчид 162,67 тэрбум төгрөгийн /хамгийн их/ зээл олгож, 2008 онд зээлдэгчийн тоо 26,774-аар, зээлийн хэмжээ 24,59 тэрбумаар буурч, 2009 оны 03 сарын 31-ны байдлаар 17,164 зээлдэгчид 7,46 тэрбум төгрөгийн зээл олгосон нь 2007 оныхтой харьцуулбал зээлдэгчийн тоо 2 дахин, зээл олголт 5 дахин буурах магадлалтай байна.

ХААН банкнаас 2000-2008 онд 11,810 зээлдэгчид олгосон 8,83 тэрбум төгрөгийн зээлийн үлдэгдэл 2,87 тэрбум төгрөг нь 3,081 зээлдэгчид хамрагдаж байсан бол, 2007 онд 64,734 зээлдэгчийн 99,17 тэрбум төгрөгийн зээлийн үлдэгдэлтэй болж, 2009 оны 3-р сарын 31-ний байдлаар өссөн дүнгээр 66345 зээлдэгчид 81,91 тэрбум төгрөгийн зээлийн үлдэгдэлтэй байна.

ХААН банк 2000-2009 онд өссөн дүнгээр 440,006 зээлдэгчид 515,84 тэрбум төгрөгийн зээл олгож, 373,661 зээлдэгчийн 433,92 тэрбум төгрөгийн зээл нөхөн төлөгдөж, 2009 оны 03 сарын 31-ны байдлаар 66,345 зээлдэгчид хамаарах 81,91 тэрбум төгрөгийн зээл төлөгдөөгүй байна.

Анод банкнаас /2-р хүснэгт/ Завхан, Баян-Өлгий аймгийн салбараар дамжуулан 35 зээлдэгчид 41,42 сая төгрөгийн зээл олгосноос 5 зээлдэгчид хамаарах 11,78 сая төгрөгийн зээлийн хугацаа хэтэрсэн байна.

Анод банкнаас малчдад олгосон зээлийн мэдээлэл

2-р хүснэгт (мянг. төг.)

№	Тооцооны төв	Зээлдэгчийн тоо	Зээлийн үлдэгдэл	Хугацаа хэтэрсэн зээл		
				Зээлдэгчийн тоо	Зээлийн хэмжээ	Хувь
1	Завхан аймаг	5	12 172 115	4	11 037 000,	90,7
2	Баян-Өлгий аймаг	30	29 250 000	1	749 000	2,6
	Нийт дүн	35	41 422 115	5	11 786 000,	

Монгол шуудан банкнаас /3-р хүснэгт/ орон нутаг дахь салбаруудаараа дамжуулан бүх хот, аймгийн малчдад зориулан 11982 зээлдэгчид 16,98 тэрбум төгрөгийн зээл олгож, 2009 оны 12 сарын 31-ний байдлаар 10431 зээлдэгчид хамаарах 14,48 тэрбум төгрөгийн зээлийн үлдэгдэлтэй байна.

Монгол шуудан банкнаас малчдад олгосон зээлийн мэдээ

3-р хүснэгт /мян.төг//

	Талбарын нэр	Зээлийн эхний үлдэгдэл		Тухайн сард төлөгдсөн зээл		Зээлийн үлдэгдэл	
		Зээлдэгчийн тоо	Зээлийн хэмжээ	Зээлдэгчийн тоо	Зээлийн хэмжээ	Зээлдэгчийн тоо	Зээлийн хэмжээ
1	Ховд	846	1,728,221,63	184	100,479,4	781	1,633,542,21
2	Булган	406	428,113,93	152	61,080,6	353	367,033,30

3	Орхон	16	20,109,73	10	2,132,4	14	17,977,37
4	Дархан	47	68,806,00	32	13,907	41	54,898,20
5	Сэлэнгэ	72	109,598,18	44	8,523,9	62	101,074,30
6	Увс	180	162,131,08	65	26,582,1	152	135,548,95
7	Завхан	1,117	1,412,923,41	252	133,518,1	1,027	1,283,643,37
8	Архангай	226	371,139,10	115	80,694,1	111	290,445,00
9	Өвөрхангай	2,921	4,205,287,60	851	339,997,2	2,539	3,867,468,30
10	Хөвсгөл	1,294	1,628,640,83	159	185,513,4	1,150	1,470,437,44
11	Өмнөговь	139	284,723,85	38	134,798,1	86	149,925,76
12	Дундговь	498	561,727,90	67	82,545,5	431	479,182,40
13	Баянхонгор	467	667,262,30	110	72,588,7	419	594,673,60
14	Говь-Алтай	665	1,250,856,60	124	88,433,1	615	1,162,423,50
15	Хэнтий	255	365,494,05	96	49,182,3	236	316,311,77
16	Дорнод	397	483,313,45	83	71,731,0	284	411,582,48
17	Сүхбаатар	270	297,366,00	112	50,730,6	223	246,635,40
18	Дорноговь	218	247,132,80	76	26,074,6	191	221,058,20
19	Баян-Өлгий	810	704,942,70	305,0	85,750,3	701	619,192,40
20	Говьсүмбэр	119	200,959,14	-	4,375,3	113	196,583,84
21	Төв	728	675,257,00	76	81,944,1	652	593,312,88
22	Бор-Өндөр	8	15,524,00	6	1,300,0	8	14,224,00
23	Багануур	283	283,185,88	138	26,326,1	242	258,371,21
Дүн		11,982	16,172,717,16	3,095	17282087	10,431	14,485,545,88

* * *

Монгол Улсын хэмжээнд малчдад зээл олгож байгаа арилжааны 3 банкны зээл олголт, зээлийн үлдэгдлийн тооцоог /4-р хүснэгт/ дор үзүүлэв.

Арилжааны банкнаас малчдад олгосон зээлийн тооцоо

4-р хүснэгт /мян.төг/ 2009.03.31-ний байдлаар

№	Зээлийн нэр	Банкны нэр	Зээл олголт		Зээлийн үлдэгдэл		
			Тоо	Хэмжээ	Тоо	Хэмжээ	Хувиар %
1	Малчдын зээл	ХАА-н банк	440006	515841150	66345	81919858	15.9

2	Малчдын зээл	Монгол шуудан банк	11982	16172717	10431	14485546	89.6
3	Малчдын зээл	Анод банк	35	41422	35	41422	100
4	Нийт зээлийн үлдэгдэл			532.055.289		96.446.826	18.1

3. Зээлийн барьцааны мэдээлэл:

Малчдын зээлийн үлдэгдлийг үндэслэн барьцаанд байгаа хөрөнгө (мал сүрэг)-ийн тоо хэмжээ үнийг, гол зээлдүүлэгч ХАА-н банкны үнэлгээ тарифаар тооцоолов. (5-р хүснэгт

Зээлийн барьцаанд авч байгаа малын үнэлгээ

5-р хүснэгт /мян.төг/

Малын нэр	Барьцаанд авч буй малын үнэлгээ малын үнэлгээ			Статистикийн хорооны үнэ	Харьцуулсан үнэ
	Доод үнэ	Дээд үнэ	Дундаж үнэ	Дундаж үнэ	/хувиар хямд/
Тэмээ	250	400	325	403	18.4
Адуу	180	250	215	234	8.2
Үхэр	200	350	275	375	26.6
Хонь	30	50	40	52	23
Ямаа	15	35	25	38	34.2

Жич: Банкууд малчдад зээд олгохдоо барьцааны хөрөнгийн 30 хувьд нь бодож зээл олгож байна

4. Монгол Улсын нийт малын төрөл, тоо толгой, үнэлгээний мэдээлэл:

Зээлийн барьцаанд байгаа мал сүргийн үнэ нь Монгол Улсын нийт мал сүргийн үнийн хэдэн хувийг эзэлж байгааг тодорхойлохын тулд Үндэсний Статистикийн хорооноос гаргасан малын төрөл, нас хүйсээр тооцсон үнээр нийт малын үнэлгээг бодож гаргав. (6-р хүснэгтийг үзнэ үү)

Санал дүгнэлт

1. Судалгаанаас үзэхэд Монгол Улсын нийт мал сүрэг (барьцааны үнээр нь тооцвол)-ийн 12,6 хувь нь арилжааны банкнаас малчдын авсан зээл (үлдэгдэл)-ийн барьцаанд байгаа бөгөөд барьцаанд авсан тооцооны үнэ нь Үндэсний Статистикийн хорооноос гаргасан үүнээс бод малд 15,0-18,3 хувь, бог малд 25-28,6 хувиар хямд байна.

Монгол Улсын малын төрөл тоо, үнэ
3-р хүснэгт

Д/д	Малын нэр	Тоо	Үүнээс												Малын үнэ /сая,төг/
			Хээлтүүлэгч			Нас гүйцсэн мал			Өсвөр насны мал			Энэ жилийн төл			
			Тоо	Нэгж үнэ	Нийт үнэ /сая,төг/	Тоо	Нэгж үнэ	Нийт үнэ /сая,төг/	Тоо	Нэгж үнэ	Нийт үнэ /сая,төг/	Тоо	Нэгж үнэ	Нийт үнэ /сая,төг/	
1	Тэмээ	266423	3432	447000	1 534.1	162964	403000	65 674.5	59813	255000	15 252.3	40214	110000	4423.4	86 884.4
2	Адуу	2186936	84426	291000	24 567.9	1288254	234000	301 451.4	440098	161000	70 855.8	374158	71000	26 565.2	423 440.3
3	Үхэр	2503417	35119	392000	13 766.7	1316707	375000	493 765.1	475020	218000	103 554.4	676571	69000	46 683.4	657 769.6
4	Хонь	18362346	129954	59000	7 667.2	12287952	52000	638 973.5	-	-	-	5944440	20000	118 888.8	765 529.5
5	Ямаа	19969391	129799	51000	6 619.8	14261731	38000	541 945.8	-	-	-	5577861	14000	78 090.1	626 655.7
	Дүн	43 288513	382730	Дундажаар 248000	54 155.7	29 317608	Дундажаар 220400	2 041 810.3	974931	Дундажаар 211000	189 662.5	12 613 244	Дундажаар 56800	270 669.9	2 560 239.5

Тайлбар: Малын үнэлгээг Статистикийн хорооны албан ёсны мэдээнд тулгуурлан гаргав.

2. Мал сүрэг нь Монгол Улсын үндэсний баялаг бөгөөд төрийн хамгаалалтанд байна гэсэн Монгол Улсын үндсэн хуулийн заалт, малчдын талаар төрөөс баримтлах бодлогын баримт бичгийн 3.1.3-д “Малчид санхүүгийн байгууллагаас зээл авах, лизингийн үйлчилгээнд хамрагдах эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх” гэж заасан зэргийг харгалзан, малчдын талаар төрөөс баримтлах бодлогын хүрээнд дараах асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой гэж үзэж байна. Үүнд:
- Малчны хугацаа хэтэрсэн зээлийн хүүг хүчингүй болгох, хөнгөлөх, хугацаа сунгах, зээлийн хүүг бууруулах
 - Малчдын зээлийн эрсдлийн санг байгуулж байгаль цаг уурын хүчин зүйл, амжиргааны чадавхийг харгалзан дээрх сангаас нөхөн төлбөр олгох
 - Малчдын зээлд төрөөс баталгаа гаргах
 - Мал аж ахуйн түүхий эд үйлдэхүүнийг боловсруулах үйлдвэр байгуулахад зориулсан урт хугацаатай бага хүүтэй зээлийн төрлийг бий болгох.

* * *

Ашигласан материал

1. Монгол Улсын үндэсний цогц бодлого
2. Монгол Улсын Үндсэн хууль 1992 он
3. Монгол Улсын хууль 2008 он 4 боть
4. Малчдын талаар төрөөс баримтлах бодлого
5. Хаан банкны албан ёсны мэдээлэл
6. Анод банкны албан ёсны мэдээлэл
7. Монгол шуудан банкны албан ёсны мэдээлэл
8. ХААХҮЯ-ны албан ёсны мэдээлэл
9. Статистикийн хороо. ХАА-н салбар 2007 он
10. Статистикийн эмхэтгэл 2008 он
11. www.nso.mn
12. www.mofe.mn



UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН